

Деякі питання розвитку експертизи дослідження наркотичних засобів та психотропних речовин

Наталія Косміна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу дослідження матеріалів, речовин і виробів, Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9334-1036>, e-mail: n.n.kosmina@ukr.net

Проаналізовано деякі питання, що виникають під час експертного дослідження наркотичних засобів і психотропних речовин у сучасних умовах. Акцентовано увагу на невідповідності темпів оновлення методичної бази швидкості появи нових психоактивних речовин («дизайнерських наркотиків»). Розглянуто процесуальні, технічні та методичні причини, що впливають на об'єктивність експертних висновків.

Ключові слова: *судова експертиза; наркотичні засоби; методику дослідження; нові психоактивні речовини; валідація; прекурсори.*

Some Issues of Development of Forensic Examination in Research on Narcotic Drugs and Psychotropic Substances

Nataliia Kosmina

Some issues that arise during forensic research on narcotic drugs and psychotropic substances in modern conditions are analyzed. Attention is focused on the discrepancy between the pace of updating the methodological base and the rate of appearance of new psychoactive substances ("designer drugs"). Procedural, technical and methodological reasons that affect the objectivity of forensic expert conclusions are considered.

Keywords: *forensic science, drugs; research methods; new psychoactive substances; validation; precursors.*

Сфера незаконного обігу наркотичних засобів є однією з найбільш динамічних. Постійна поява нових хімічних сполук, що мають психоактивну дію, але формально не включені до контрольних списків, створює серйозний виклик для правоохоронної та судової систем. Ефективність протидії цим злочинам прямо залежить від якості методичного забезпечення судової експертизи. Проте сьогодні існує низка проблемних аспектів, що ускладнюють створення та впровадження нових методик дослідження.

Однією з особливостей криміналістичних досліджень є те, що їх проведення має здійснюватися згідно з відповідним чином затвердженими експертними методиками, що характеризуються поєднанням необхідних вимог до проведення дослідження і які є основою якості і швидкості вирішення завдань експертизи. У зв'язку з цим їх вивчення і розробка мають важливе значення у науково-дослідній і практичній діяльності [1].

Оскільки методика (техніка) експертного дослідження — це рівень високоспеціалізованого методологічного знання, то завдя-

ки притаманних їй функцій безпосередньої регламентації наукової діяльності вона завжди повинна мати чітко виражений нормативний характер [5].

За сучасних умов розвиток експертизи наркотичних засобів стикається з низкою специфічних проблем, що вимагають не лише технічного переоснащення, а й докорінної зміни методологічних підходів, що впливають на ефективність дослідження наркотичних засобів і психотропних речовин, а також на об'єктивність експертних висновків.

Розвиток експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів в Україні станом на 2026 рік спрямований на технологічне оновлення та стандартизацію процесів для швидкої протидії появі нових видів наркотиків. Відкритим залишається питання стосовно того, що Державним стандартом України не визначено поняття методики, передбачені лише поняття «методичні вказівки», «методичні рекомендації» як різновиди виробничо-практичних видань, а термін «методику» взагалі відсутній. Хоча така ситуація є неприпустимою, оскільки

«методичні рекомендації» та «методичні вказівки» лише близькі за змістом до «методики» та не є взаємозамінними [2, с. 7—10].

На нашу думку, поняття «методики» повинно бути введено до цього Державного стандарту та відобразити основні риси, що відрізняють її від інших видів виробничо-практичних видань.

Будь-яка експертна методика незалежно від її виду повинна містити обов'язкові елементи, які утворюють її структуру: вказівку на склад специфічних об'єктів, можливості цієї методики та її надійність, прийоми, методи і засоби дослідження, а також на порядок і послідовність застосування методів і засобів. До того ж методики повинні містити приписи щодо умов і процедур застосування прийомів, методів, засобів і опис можливих результатів.

Аналіз чинних міжвідомчих і відомчих методик дає змогу констатувати відсутність єдиного методичного підходу до їх репрезентації, що становить важливу методологічну проблему сучасної судової експертизи. Ці створені в різний час і різних відомствах методики мають дещо різну структуру й відмінний між собою зміст [3].

Процес внесення методики до Реєстру методик проведення судових експертиз є громіздким. Існує потреба в адаптації міжнародних стандартів (наприклад, рекомендацій *UNODC* або *SWGDRUG*). Проте національні вимоги до валідації часто потребують проведення надмірної кількості експериментальних досліджень, що гальмує впровадження інноваційних методів, які вже успішно використовують за кордоном [7].

Від моменту появи нової речовини на ринку до розробки, апробації та офіційної реєстрації методики її дослідження минає значний час. У цей період експерти змушені використовувати загальні методи, які не завжди дають змогу однозначно ідентифікувати специфічну сполуку [4, с. 49—50].

Також для кількісного аналізу та надійної ідентифікації необхідні стандартні зразки речовин, придбання яких часто обмежене через бюрократичні процедури або високу вартість [6].

Основним питанням розвитку експертизи дослідження наркотичних засобів і пси-

хотропних речовин є впровадження високо-чутливих сучасних інструментальних методів, таких як газова хроматома-спектрометрія та рідинна хроматографія, що дають змогу ідентифікувати складні суміші та мікросліди речовин [8, с. 9—12], а також ядерного магнітного резонансу.

Розвиток цих методів передбачає створення автоматизованих бібліотек мас-спектрів для швидкої ідентифікації нових психоактивних речовин. Також активно обговорюється цифровізація експертних процесів для покращення взаємодії між слідчими та експертними установами.

Для розв'язання окреслених проблем необхідно спростити процедуру тимчасового використання нових методик для дослідження наркотичних засобів і психотропних речовин до їх повної реєстрації, створити єдину міжвідомчу базу мас-спектрів і хімічних профілів, доступну для експертів усіх зацікавлених відомств у режимі реального часу, забезпечити централізоване постачання стандартних зразків нових психоактивних речовин, привести національні методики до міжнародних стандартів для спрощення процесу валідації.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 18.04.2026).
2. ДСТУ 9269:2023 Наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори. Терміни та визначення понять [Чинний від 01.08.2024]. Київ, 2023. 24 с.
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мініюсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
4. Грищенко О. В. Проблемні питання ідентифікації нових психоактивних речовин у судовій експертизі. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 2 (26). С. 45—58.

5. Кофанов А. В. Сучасні методи дослідження наркотичних засобів, виготовлених з рослинної сировини : навч. посіб. Київ, 2021. 112 с.
6. Шеремет О. С. Правові та організаційні аспекти використання аналогів наркотичних засобів у кримінальному судочинстві. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 102—110.
7. Реєстр методик проведення судових експертиз : вебсайт. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
8. Recommended Methods for the Identification and Analysis of Synthetic Cannabinoids in Seized Materials. Vienna : United Nations Office on Drugs and Crime, 2023. 84 p.